

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA V LJUBLJANI
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MARTINA TOPLIŠEK

**Dialoška besedila v novejših učbenikih za učenje
slovenščine kot tujega jezika**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA V LJUBLJANI
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MARTINA TOPLIŠEK

**Dialoška besedila v novejših učbenikih za učenje
slovenščine kot tujega jezika**

Diplomsko delo

Mentorica: dr. Nataša Pirih Svetina

Univerzitetni program prve stopnje:
Slovenistika

Ljubljana, 2013

Izvleček

Dialoška besedila v novejših učbenikih za učenje slovenščine kot tujega jezika

Dialoška besedila so del učbenikov za učenje jezikov kot prvega ali tujega jezika že od nekdaj. V preteklosti so bila podrejena ponavljanju slovnice in spoznavanju novega besedišča, danes pa se v okviru komunikacijske metode kaže njihova prava naloga: dialoška besedila pri pouku slovenščine kot tujega jezika danes služijo za pridobivanje in razvijanje sporazumevalne (in s tem tudi dialoške) zmožnosti v slovenščini. Posameznika naj bi seznanili s tipičnimi sporazumevalnimi vzorci, ki jih lahko uporablja pri sporazumevanju v slovenskem jezikovnem okolju. V diplomskem delu bo pozornost usmerjena na lastnosti dialoških besedil v učbenikih slovenščine kot tujega jezika.

Ključne besede: dialoška zmožnost, dialoška besedila, dialoške vaje, sporazumevalni vzorci

Abstract

Dialogical texts in new manuals for learning Slovenian language as foreign language

Inclusion of dialogical texts in manuals for learning languages as first or foreign language has a long tradition. They were once intended for repetition of grammar and to learn new word-stock, but today they show their real intention in the communicative approach to language teaching. As methodical activity in learning Slovenian language as foreign language dialogical texts are used for development of and communicative (and also dialogical) competence. Individual is acquainted with typical communicative patterns in Slovenian language, which he can use in every-day communication in Slovenian environment. In this article I will focus on characteristics of dialogical texts in manuals for learning Slovenian language as foreign language.

Key words: dialogical competence, dialogical texts, dialogical exercises, communicative patterns

Kazalo

1 UVOD	4
2 DIALOG V TEORIJI	5
2.1. Sporazumevalna zmožnost in dialoška zmožnost	5
2.2. Dialoška narava jezika	5
3 STRUKTURA DIALOGA KOT UČNE METODE	7
4 PROBLEMI DIALOŠKIH BESEDIL V UČBENIKIH SLOVENŠČINE KOT TUJEGA JEZIKA	8
4.1. Kaj je problematičnega pri dialogih v učbenikih za učenje slovenščine?	9
4.2. Lastnosti dialoških besedil v učbenikih slovenščine kot tujega jezika, nastalih med leti 1972–1998.....	10
4.3. Lastnosti dialoških vaj v učbenikih slovenščine kot tujega jezika, nastalih med leti 1972–1998.....	12
5 DIALOŠKA BESEDILA V DVEH NOVEJŠIH UČBENIKIH ZA UČENJE SLOVENŠČINE KOT TUJEGA JEZIKA.....	14
5.1. Učbenik A, b, c ... 1, 2, 3, gremo	14
5.1.1. Dialoška besedila v učbeniku A, B, C ... 1, 2, 3, gremo.....	15
5.2. Učbenik Slovenska beseda v živo 1a	20
5.2.1. Dialoška besedila v učbeniku Slovenska beseda v živo 1a.....	21
6 ZAKLJUČEK	27
7 POVZETEK	29
8 VIRI IN LITERATURA	30
8.1. Viri	30
8.1. Literatura	30
Izjava o avtorstvu	31

1. UVOD

Poučevanje slovenščine kot tujega jezika (jezika, ki se ga nekdo uči kot svoj neprvi jezik) je skozi zgodovino doživelo mnogo različnih pristopov oz. metod. Danes se oz. naj bi se slovenščino poučevalo v skladu s komunikacijskim pristopom, glavni cilj takšnega pouka pa je zmožnost sporazumeti se v slovenščini. Cilj pouka je torej sporazumevalna zmožnost v slovenščini. To pomeni, da naj bi učečega se usposobili, »da se bo – v tipičnih in manj tipičnih situacijah – v slovenskem okolju (zunaj razreda) lahko jezikovno sporazumel« (Ferbežar 2000: 15). Pridobivanje in širjenje sporazumevalne zmožnosti pa je neločljivo povezano z dialogom kot metodično dejavnostjo pri učenju tujega jezika (Ferbežar 2000: 83). Dialog kot metoda za učenje slovenščine kot tujega jezika je del že prvega znanega zametka priročnika, ki je tujce seznanil s slovenščino, to je *Vocabolario Italiano e Schiavo* iz leta 1607 (Zemljarič Miklavčič 1999: 188), in ostaja ena izmed najstarejših in najbolj pogostih metod, po kateri učeči se pridobivajo jezikovno zmožnost v slovenščini.

Ina Ferbežar je v svojem magistrskem delu *Dialog pri pouku slovenščine kot tujega jezika* (2000) dialog predstavila kot ustvarjalen proces, ki ima pri pouku slovenščine kot tujega jezika veliko vlogo pri pridobivanju sporazumevalne zmožnosti, je metoda poučevanja in hkrati cilj tega jezikovnega pouka. V empiričnem delu magistrske naloge se avtorica posveti analizi dialoških besedil v učbenikih za začetno učenje slovenščine kot tujega jezika. Pri tem odkrije mnogo problematičnih lastnosti, ki pa so posledica teoretično nepremišljenega vključevanja dialoških besedil. Ker razume dialog kot ustvarjalen proces, ki pri sporazumevanju šele nastaja, se ji zdijo dialoška besedila v učbenikih za učenje slovenščine velikokrat nenaravna, neverjetna, celo pootročena. Od nastanka omenjene naloge je preteklo trinajst let in v tem času so bili izdani novejši učbeniki slovenščine kot tujega/drugega jezika.

V svojem delu bom izpostavila glavne problematične točke dialoških besedil, kot jih je izpostavila že Ina Ferbežar, in na praktičnem primeru z analizo dialoških besedil v dveh novejših učbenikih slovenščine kot tujega jezika poskušala pokazati, če in v kolikšni meri so se ta besedila v novejših učbenikih spremenila, ter ali v okviru komunikacijskega pristopa danes ta besedila opravljajo svojo funkcijo seznaniti učečega se z realnimi sporazumevalnimi vzorci, ki v slovenskem jeziku obstajajo in ga usposobiti za uporabljanje le-teh v slovenskem jezikovnem okolju. Pod drobnogled bom vzela dva novejša učbenika za začetno učenje slovenščine kot tujega/tujega jezika, to sta *Slovenska beseda v živo 1a* ter *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*.

2. DIALOG V TEORIJI

V tem delu diplomske naloge želim povzeti nekatere najbolj pomembne značilnosti dialoga kot jezikovnega pojava. V navedeni magistrski nalogi je dialog predstavljen kot del sporazumevalne zmožnosti oz. je govora kar o dialoški zmožnosti in o dialoški naravi jezika, saj je ta »v prvi vrsti namenjen sporazumevanju« (Ferbežar 2000: 47).

2.1. Sporazumevalna zmožnost in dialoška zmožnost

Definicij sporazumevalne zmožnosti je veliko, podrobno je predstavljena v monografiji *Slovenščina kot tuji jezik* Nataše Pirih Svetina: »Sporazumevalna zmožnost je znanje in védenje, ki posamezniku omogoča, da lahko ustrezno in učinkovito (receptivno in produktivno, se pravi kot poslušalec in govorec, bralec in pisec) uporablja jezik in sposobnosti (spretnosti), da to znanje uporablja za sporazumevanje v realni situaciji – da lahko tvori in razume poljubno število besedil v različnih govornih položajih in za različne potrebe (komunikacijske namene)« (Pirih Svetina 2005: 25). Sporazumevalna zmožnost je po Bachmanu sestavljena iz jezikovne in strateške zmožnosti ter iz psihofizioloških mehanizmov (Ferbežar 2000: 16–19), potrebno pa bi se bilo zavedati, da »na sporazumevalno zmožnost vplivajo tudi zmožnost organiziranja in strukturiranja govora (zlasti v dialogu)« Ina Ferbežar je v magistrski nalogi na tem mestu uvedla pojem dialoška zmožnost kot del sporazumevalne zmožnosti, ker oz. saj je osnovna oblika govornega sporazumevanja dialog. Sestavljena pa naj bi bila iz ritualiziranega govora (kulturno specifična rutina, vključujoča pravila vljudnosti) in spontanega govora, nastalega v dani situaciji (Ferbežar 2000: 20).

2.2. Dialoška narava jezika

Dialog povezujemo s pojmi konverzacija in diskurz, v teoriji pa pogosto pride do zmešnjave in neenotnosti pri pojmovanju teh pojmov, velikokrat jih stroka jemlje tudi kot sinonime (Ferbežar 2000: 37).

Diskurz lahko razumemo kot del družbene dejavnosti in fenomen jezikovne performance. Združeval naj bi pisne in govorne oblike kot tudi monološke in dialoške. Konverzacija pa pokriva del diskurza, in sicer dialoške oblike jezikovne rabe. Dialog zajema skoraj isto področje kot konverzacija (dialoške oblike jezikovne rabe), le da ga lahko razumemo širše, saj je povezan z odvisnostjo govornih položajev in pokriva več kot le dialoške oblike jezikovne rabe (Ferbežar 2000: 40).

Na področju vseh teh pojmov nas zanimajo dialoške oblike jezikovne rabe. Tu poznamo dva pristopa k proučevanju le-teh: konverzijsko analizo, ki se »ukvarja z avtentičnimi besedili; konverzacija pojmuje kot fenomen performance, zato je predmet njenih raziskav izrazito spremenljiv«, in gramatiko dialoga, ki »skuša najti fiksen, nespremenljiv predmet raziskave in pri tem oz. prav zato ostaja na ravni (komunikacijske) kompetence« (Ferbežar 2000: 43). Ker dialog sodi na raven jezikovne rabe in je odvisen od sporazumevalnih okoliščin, je v gramatiki dialoga prišlo do spoznanja, da posamezno, sporazumevalno samostojno govorno dejanje ne obstaja. Gre za vzajemnost, za odvisnost enega govornega dejanja od drugega, zato ne moremo govoriti o posameznih sekvencah dialoga, ampak o dialoški enoti, ki je dvodelna – v osnovi sestavljena iz pobude in odziva. Tako dobimo enoto, izhodišče za raziskovanje dialoga, merilo, ki je nespremenljivo. Wiegand je na osnovi takšnega razumevanja dialoga določil štiri najosnovnejše neodvisne dialoške enote, iz katerih lahko izpeljujemo druge, kompleksnejše. Te štiri dialoške enote so: reprezentativi – sprejem, direktivi – privolitev, eksplorativi – odgovor, deklarativi – potrditev, pri čemer je prvi del dvojice mišljen kot pobuda, drugi del pa kot odziv (Ferbežar 2000: 44, 45). Te enote so osnovne enote sporazumevanja, to pa ima za posledico »vzpostavitev koncepta jezika kot dialoga« (Ferbežar 2000: 46). Dialoške enote namreč ne zajemajo le dialoške oblike oz. konverzacija, ampak tudi monološke oblike, saj ni nujno, da je poslušalec prisoten, odziv je lahko tudi samo mentalen (prav tam).

Avtorica magistrske naloge jezik razume kot dialog, vsako besedilo je dialoško, pa če ima obliko dialoga ali ne, tudi moje razumevanje jezika se nagiba na to isto stran, strinjam se z dialoško naravo jezika, prav tako razumem, da je »diskurz /.../ namenjen komunikaciji – ljudje tvorijo izreke, da bi prenašali informacije in seznanjali druge s svojimi interpretacijami pomenov in namenov« (Kranjc 1997: 307). Problem, ki je nastal pri prenašanju sporazumevalne vsakdanjosti v dialoška besedila v učbenike slovenščine kot tujega jezika, je izviral ravno iz premajhnega upoštevanja dialoške narave jezika. V učbenikih v preteklosti se kaže še staro razumevanje besedila kot skladiške in semantične enote. Dialogi so velikokrat podrejeni vadenju slovničnih oblik in besedišča, premalo pa upoštevajo osnovno nalogo dialoga, ki je znati se (v razredu pa naučiti se znati) sporazumevati.

Moje delo se bo v nadaljevanju usmerilo na bolj praktično področje predstavitve zgoraj omenjene problematike dialoških besedil v učbenikih za tujce, aktualnih v času nastanka magistrske naloge (izpostavila bom nekaj primerov iz magistrske naloge, ki jo jemljem za metodološko izhodišče), sledi pa analiza dveh novejših učbenikov, kjer bom pozorna na

spremembe pri dialoških besedilih oz. na to, ali je prišlo do izboljšave v smeri predlogov Ine Ferbežar.

3. STRUKTURA DIALOGA KOT UČNE METODE

Če se iz jezikoslovne teorije pomaknemo na učno prakso, je najprej potrebno razumeti dvodelno strukturo dialoga, kot se pojavlja pri pouku. Danes v učilnici, kjer se tujci učijo slovenščino, prevladuje komunikacijska metoda poučevanja. Pri razumevanju le-te se lahko naslonimo na spoznanja Olge Kunst Gnamuš, ki sicer govori o poučevanju slovenščine kot prvega (maternega) jezika. V monografiji *Sporazumevanje in spoznavanje jezika* govori že o prej omenjenem dvojnem pogledu na jezik: na eni strani formalistično razumevanje jezika, ki zagovarja samostojnost in popolno razpoznavnost besedilnega pomena, na drugi strani pa, kot jo poimenuje, dialoško oz. interakcijsko dojetje jezika, ki zagovarja dinamično pojmovanje besedila in »dokazuje, da se dobesedni pomen izreka med sporazumevanjem nenehno pretvarja v različne ilokucijske in perlokucijske vrednosti, ki so odvisne od psiholoških, družbenih in kulturnih okoliščin« (Kunst Gnamuš 1992: 8). Najbrž je to imela v mislih tudi avtorica obravnavane magistrske naloge, ko je govorila o »dialogu, kot dinamičnem, ustvarjalnem procesu«. Komunikacijsko metodo poučevanja Olga Kunst Gnamuš poimenuje komunikacijska didaktika, a razlika je le v poimenovanju, cilji te metode so isti, gre namreč za vprašanje »kako razviti dialoško zmožnost kot sestavino sporazumevalnih zmožnosti in kakšne osebostne poteze naj bi imel dialoško vzgojeni govorec« (Kunst Gnamuš 1992: 9). To vprašanje seveda sodi tudi na področje poučevanja slovenščine kot tujega jezika. V okviru komunikacijske metode (didaktike) lahko na tem mestu govorimo o dvojnosti dialoga, ki ga razumemo kot učno metodo in kot učni cilj. Dialog je »kot ustvarjalen proces dveh oz. več udeležencev v konkretni situaciji opazovan kot metoda poučevanja, tvorno sodelovanje v njem pa kot eden od ciljev jezikovnega pouka« (Ferbežar 2003: 31). Iz tega lahko izpeljemo strukturo interakcije v jezikovnem razredu, ki jo Willis deli na dva dela: zunanja interakcija v prvem ali tujem jeziku – tu gre za navodila, organizacijo pouka, razlago, notranja interakcija v jezikovnem razredu pa je dvodelna – odvisna interakcija v tujem jeziku, kjer gre za dobesedne ponovitve, ponavljanje slovničnih oblik ter neodvisna interakcija v tujem jeziku, kjer gre za psevdointerakcijo (posnemanje, igre vlog) in za prsto interakcijo (imenuje jo prava komunikacija v tujem jeziku, reševanje problemov) (Ferbežar 2000: 84). Te meje med posameznimi deli strukture niso absolutne, saj lahko prihaja do prehajanj iz ene v drugo, »zlasti med diskusijo se lahko zgodi »zdrs« v zunanjo strukturo«

(Ferbežar 2000: 85). Prava komunikacija je po zgornji delitvi omejena le na del notranje interakcije, ampak le prava komunikacija je pot k ustreznemu sporazumevanju v tujem jeziku, saj se morajo učeči se sami znati v neki sporazumevalni okoliščini, ki od njih zahteva razvito dialoško zmožnost. Eden izmed metodičnih prijemov za razvijanje in širjenje te dialoške in s tem tudi sporazumevalne zmožnosti pa so dialoška besedila v učbenikih za učenje tujega jezika.

Dialoška besedila sodijo na notranjo raven interakcije v razredu, in sicer na odvisno, če gre za dobesečne ponovitve, in na neodvisno, kadar gre za posnemanje (vadenje dialoga kot vedenjskega obrazca) (Ferbežar 2000: 89).

4. PROBLEMI DIALOŠKIH BESEDIL V UČBENIKIH SLOVENŠČINE KOT TUJEGA JEZIKA

Ina Ferbežar se je pri pregledu dialoških besedil omejila na učbenike za začetnike, saj se ji zdi uporaba dialoških besedil v njih najbolj problematična. Dialoška besedila so del priročnikov in učbenikov za učenje slovenščine že od nekdaj. Prvi znani zapisi takšnih besedil so nastali že leta 1607, ko jih je Alasia de Sommaripa vključil v svoj slovar, ki pa je hkrati tudi jezikovni priročnik, saj je namenjen duhovnikom, trgovcem in popotnikom, ki so prišli na naše ozemlje. Prvi pravi učbeniki za tujce, ki so se želeli ali morali naučiti slovenščino, pa so nastali v 19. stoletju in prav tako vsebujejo veliko dialoških besedil (Zemljarič Miklavčič 1999: 248–251). Ina Ferbežar je za analizo izbrala učbenike, ki bo bili aktualni (to pomeni, da so bili v uporabi) v času nastanka magistrske naloge. Analizirani učbeniki so nastali med leti 1972–1998. Pregledala je šest učbenikov, in sicer *Odkrivajmo slovenščino* (M. Čuk, M. Mihelič, G. Vuga, 1996), *Slovenska beseda v živo* (A. Markovič, D. Škapin, K. Rigler Šilc, Š. Kajič Kmetič, 1998), *Slovenščina za tujce* (H. Jug –Kranjec, 1982), *Učimo se slovenščino 1* (M. Križaj-Ortar, 1991), *Za začetek* (M. Čuk, 1994), *Zakaj ne po slovensko* (J. Toporišič, 1972) ter delovni zvezek *Slovenščina na koncu jezika* (N. Pirih Svetina, 1997), kjer je obravnavala le dialoške naloge. Ugotovila je, da je v omenjenih učbenikih povprečno kar 67% besedil dialoških, kar kaže na pogostost vključevanja takšnih besedil. Kljub pogostosti pa se ji zdi vključevanje dialoških besedil premalo teoretično premišljeno. Vzrokov za to je več, poudarja pa, da to ni problem le učbenikov za učenje slovenščine, problematičnost dialoških besedil lahko zasledimo tudi v učbenikih za učenje drugih jezikov.

4.1. Kaj je problematičnega pri dialogih v učbenikih za učenje slovenščine?

V magistrski nalogi je izpostavljenih pet glavnih vzrokov, ki povzročajo nenaravnost, nevariatnost, pootročnost, nerealnost in še druge negativne lastnosti, ki jih imajo dialoška besedila v obravnavanih učbenikih. Tem lastnostim se bom posvetila kasneje, najprej pa naj naštejemo vzroke, kot jih navaja Ina Ferbežar (2000):

1. »Ljudem (avtorica ni izvzeta) se preprosto zdi, da intuitivno poznajo naravo dialoga, tako kot »poznajo« npr. slovnico. Vendar pa v resnici dialoška besedila v učbenikih za tujce temeljijo v glavnem na pravilih pisnega jezika: primarno so zapisana, ne govorjena, poleg tega pa pogosto še dodatno slogovno »izboljšana«.
2. Pogost problem jezikovnih učbenikov za tujce je, da izhajajo iz jezika kot nekega ideala in premalo (ali sploh ne) upoštevajo dejansko stanje: t. i. življenjski primeri (simulacije realne jezikovne rabe) so izmišljeni, saj so namenjeni v glavnem predstavitvi posameznih slovničnih struktur in besednega zaklada, redkeje so predstavljeni kot deli tipičnih vedenjskih vzorcev.
3. Imamo dolgo tradicijo umetnostnih (dramskih in proznih) besedil, v katerih so dialogi sicer realistični (verjetni), vendar prav tako izmišljeni – v dramskih besedilih z bolj ali manj izčrpnimi pripombami za igralce in režiserja o možni interpretaciji, ki naj takemu dialogu »vdihne« življenje.
4. Stališče »to bi lahko nekdo rekel (je verjetno), torej (s tem) ni nič narobe« ima za posledico ustvarjanje umetnih dialogov /.../
5. Navsezadnje – a ne najmanj pomembno – pa se nam najbrž zdi, da sam govor, s tem pa tudi dialog, dobro (po)znamo: ves čas ga rutinsko in večinoma brez težav razumemo in izvajamo. V tem smo torej strokovnjaki. Toda najbrž bi lahko trdili tudi prav nasprotno; teorije pogovarjanja se med pogovarjanjem prav malo ali sploh ne zavedamo.« (Ferbežar 2000. 86–87)

Zgornji vzroki imajo za posledico cel kup negativnih lastnosti, ki jih Ina Ferbežar našteva ob analizi dialoških besedil takrat aktualnih učbenikov za učenje slovenščine kot tujega jezika. Po pregledu magistrske naloge sem poskušala te lastnosti zbrati na enem mestu in jih ponazoriti s primeri, ki jih je izpostavila že avtorica v omenjenem delu. Mnogo lastnosti se prepleta, eno besedilo lahko tako kaže več elementov, za katere avtorica navaja, da so problematični, saj posegajo v dialog, ki pa s tem zgubi svojo prvobitnost, zanemarja se ustvarjalna dinamika ob nastajanju dialoga.

4.2. Lastnosti dialoških besedil v učbenikih slovenščine kot tujega jezika, nastalih med leti 1972–1998

V magistrski nalogi obravnava dialoških besedil poteka po metodi konverzacijske analize. Ta naj bi pokazala, kako in čemu se pri učenju slovenščine kot tujega jezika uporabljajo dialoška besedila. Analiza teh besedil pa je »pokazala, da prav začetniški učbeniki za tujce navajajo izredno borno, izrazito umetno ustvarjeno, neživljenjsko dialoško gradivo, za katero se zdi, da podcenjuje publiko, ki ji je namenjeno« (Ferbežar 2000: 6).

Uspešno sporazumevanje v tujem jeziku je cilj komunikacijske metode poučevanja tega jezika. Ko govorimo o sporazumevanju, pa ne smemo pozabiti na kontekst oz. okoliščine, v katerih neko sporočilo nastaja, potuje in se sprejema. V skladu s tem govorimo o situaciji kot o temeljni kategoriji komunikacijske metode poučevanja (Ferbežar 2000: 90).

Eden od glavnih problemov dialoških besedil v obravnavanih učbenikih, ki vpliva na nastanek mnogih drugih, je **neupoštevanje okoliščinskih dejavnikov**. Ti so: prostor, čas, družbena vloga soudeležencev v sporazumevanju, sporazumevalna namera, tema, sobesedilo. Primer, ki ga avtorica navaja na straneh 90 in 91 (iz učbenika *Odkrivajmo slovenščino*), kaže neko situacijo, ki za slovenski prostor ni tipična. Gre za dialog med prodajalko in nakupovalko v trgovini s tekstilom, kjer tekstila ni mogoče otipati (prodajalka izza pulta nakupovalki kaže določene kose oblačil), v takšnem pogovoru v realni situaciji bi soudeleženke v pogovoru najbrž uporabljale deiktična sredstva (kazalne zaimke, kot so npr. ta, tisti, tamle ...). Vse to kaže na neupoštevanje okoliščin, kjer se dialog odvija. Do tega je prišlo, ker so avtorji besedila preveliko pozornost namenili učenju novega besedišča (poimenovanje oblačil).

V zgornjem primeru gre za **umetno ustvarjeno situacijo**. Zaradi tega se dialoška besedila v učbenikih za tujce velikokrat zdijo nenaravna. Nekateri dialogi celo spominjajo na otroške, **pootročnost** je še ena lastnost dialoških besedil, ki izvira iz neupoštevanja strukture dialoga in okoliščin, v katerih nastaja (Ferbežar 2000: 93). Gre za ponavljanje stavčnih struktur v dialogu, ki se zdi nenaravno in spominja na otroški govor, namen takega dialoškega besedila pa je učenje stavčnih struktur, vadenje spregatve glagolov, usvajanje zaimkov in drugega besedišča. Pootročnost dialoških besedil lahko velikokrat poistovetimo ali povežemo z **nenaravnostjo**, saj obe lastnosti izhajata iz neupoštevanja dejanskih značilnosti (po)govora v slovenščini. Tudi tema se v takšnih, umetno skonstruiranih dialogih, velikokrat zdi neprimerna, **neprimernost** dialoških besedil, pa lahko povežemo tudi s problemom **osebne (ne)identifikacije** učečega se z izbrano temo. Nekdo, ki se slovenščino uči, naj bi pridobil

sporazumevalno zmožnost, katere velik del je dialoška zmožnost. Ta znanja bi najbrž некоč rad uporabil v praksi, preizkusil svojo kompetenco v performanci. **Neverjetnost** dialoških besedil v učbenikih pa mu onemogoča, da bi spoznal tipične sporazumevalne vzorce v slovenščini (še kaj drugega kot le pozdravljanje in predstavitev) in te kasneje uporabil v resničnem življenju izven razreda. Problem identifikacije je povezan tudi z **neprimernimi družbenimi vlogami**, ki jih lahko najdemo v dialoških besedilih. Ljudje vsak dan v družbi opravljamo različne družbene vloge, ki se skozi sporazumevanje kažejo v različnih oblikah. Pri sporazumevanju je namreč potrebno upoštevati spol, stan, poklic, družbeni položaj, status, situacijski položaj, razmerja med ljudmi (premalo je upoštevanja čustvenih razmerij med ljudmi: simpatija, antipatija, nevtralnost) ipd. Tistim, ki se jezika učijo, bi bilo potrebno ponuditi takšne vloge, v katerih so že nastopali ali jih dobro poznajo, da se lahko z njimi identificirajo (Ferbežar 2000: 94). Zaradi neupoštevanja čustvenosti in razpoloženja v učbenikih slovenščine za tujce, velikokrat pride do **problema vljudnosti**, nevljudnih besedil skorajda ni, Ina Ferbežar pa ne ve, »če je nevljudnost v jeziku (tudi tujem) neobičajna oz. netipična« (Ferbežar 2000: 96). Včasih komunikacija v realnem življenju noče steči, zato se zdi avtorici magistrske naloge dober primer dialoško besedilo v *Slovenski besedi v živo*, ki ima naslov *Poskus komunikacije*. V tem besedilu dialog ne steče idealno, enemu izmed soudeležencev se enostavno ne da pogovarjati. Ta primer je dober, ker je verjeten in naraven. Učeči se v neki situaciji oz. v nekem dialogu ne bi nujno izbral možnosti, ki jo besedilo predlaga. Izbral bi tisto možnost, ki je v skladu z njegovimi željami, razpoloženjem, ipd. Problem je v tem, da dialoška besedila večinoma ponujajo le eno možnost, v smeri katere se odvije določeno sporazumevanje. To pa onemogoča osebno identifikacijo učečega se, zato ne širi dialoške zmožnosti v pravem pomenu. Če upoštevamo še dejstvo, da je dialog ustvarjalen proces, bi morala dialoška besedila ponuditi več variacij, več izbire. V obravnavanih učbenikih te izbire ni, zato **ni omogočeno jezikovno variiranje**. Učeči se bi moral imeti na razpolago več možnosti, ki vodijo v izpolnitev njegove namere. Moralo pa bi se upoštevati, da njegove namere niso nujno izpolnjive, v realnosti včasih pride do neharmoničnega pogovora, ki pa se v učbenikih za učenje slovenščine večinoma ne pojavlja. »Dialoška besedila so primeri harmoničnih pogovorov, če že interesi obeh udeležencev niso identični, so vsaj zlahka prilagodljivi.« (Ferbežar 2000: 99) Problem dialoških besedil, ki so v magistrski nalogi obravnavana, je tudi **dolžina besedil**. Ker je pozornost usmerjena na utrjevanje slovničnega znanja, so sekvence dialoških enot predolge, prav tako ne upoštevajo členitve po aktualnosti, kar spet vpliva na to, da je dialog nenaraven. Primer iz *Slovenske besede v živo* v dialogu z naslovom *Kdo je to*: Maja reče: »Oprosti, a si ti Ana?«, Marjana ji odgovori: Ne, jaz nisem

Ana. Jaz sem Marjana.« Dialog deluje nenaravno, malokdaj bi v slovenskem jezikovnem okolju slišali takšen pogovor. Prav tako so predolga celotna dialoška besedila, ne le sekvence, kar je v začetni fazi učenja slovenščine problematično (Ferbežar 2000: 101). Vse zgoraj naštetu kaže na (ne)sporazumevanje, veliko obravnavanih besedil je namreč izrazito nekomunikativnih, razlog zato pa najdemo v usmerjenosti dialoških besedil k spoznavanju slovničnih in semantičnih zakonitosti slovenščine, pozablja pa se na predstavitve tipičnih sporazumevalnih vzorcev, »gre za precej slabe posnetke realne govorne dejavnosti« (Ferbežar 2000: 102), zato bi bilo potrebno »posneti pogovore v resničnem življenju in jih šele nato zapisati« (Ferbežar 2000: 103).

4.3. Lastnosti dialoških vaj v učbenikih slovenščine kot tujega jezika, nastalih med leti 1972–1998

Dialoške vaje v obravnavanih učbenikih kažejo na podobno problematiko kot dialoška besedila. Preveč se poudarja učenje slovnice in pridobivanje besednega zaklada, premalo pa funkcija teh nalog, ki naj bi bila »izpolnitev dialoga kot dela vedenjskega obrazca« (Ferbežar 2000: 104). Poudarek je na dobesednih ponovitvah, posnemanjih, manj je dopolnjevanja, najmanj pa vaj, ki bi navajale k samostojnemu sporazumevanju (z izjemo delovnega zvezka *Slovenščina na koncu jezika* in učbenika *Odkrivajmo slovenščino*) (Ferbežar 2000: 105–106).

Napotke za izboljšanje dialoški vaj je Ina Ferbežar priredila po Scüttingu:

1. »dialog je v prvi vrsti del vedenjskega obrazca,
2. dialog je proces in se v različnih situacijah različno razvija,
3. jezikovne dejavnosti naj se pri pouku variirajo,
4. dialogi naj vključujejo členitvene signale, ki omogočajo strukturirati govor,
5. skozi jezikovna sredstva naj bodo predstavljeni tudi čustveni odnosi (jeza, veselje, žalost ...)
6. v govornem besedilu je členitev po aktualnosti drugačna kot v zapisanem,
7. dialogi naj predstavijo tudi različne strategije (npr. pri pogajanju ipd.).« (Ferbežar 2000: 106)

Ina Ferbežar sklene, da bi bilo tako za dialoška besedila kot za dialoške vaje potrebno narediti tipologijo dialogov po posameznih dejavnostih, ravninah, obliki ipd., ki bi jih učitelj lahko sam izbiral glede na učne cilje in na potrebe posamezne skupine. Pripraviti bi se moral nabor različnih dialoških besedil, ki bi posameznemu tipu dialoga ustrezal, potrebno je več gradiva,

avtorica pogreša »kratka dialoška besedila za različne govorne položaje v treh, morda štirih sekvencah (dve izmenjavi), ki bi jih lahko po potrebah učnega procesa in učečih se izbrala in uporabila za izpolnitev različnih sporazumevalnih namer« (Ferbežar 2000: 108).

Vse te elemente poskuša avtorica ponazoriti v spodnjem primeru povabila:

A povabi B v kino.

A: *A bi šel/šla zvečer z mano v kino?*

Možni B-jevi odgovori:

- a – *Ja super. / Z veseljem*
- b – *Ne vem, no ...*
- c – *Danes bolj težko ...*
- č – *Kaj pa bi šla gledat?*
- d – *Nimam časa.*
- e – *A ne bi šla raje v gledališče?*

Besedilo lahko ima od variant b do e nadaljnji razvoj, saj lahko A reče:

- a – *Ah, daj, no, greva*
- b – *Daj, no, film je res odličen*
- c – *Pa sva rekla, da greva ta teden v kino.*
- č – *Zakaj pa ne?*

B je lahko pripravljen na kompromis:

- a – *Kaj bi šla pa gledat?*
- b – *Kateri film pa?*
- c – *Kdaj pa?*
- č – *Ampak samo, če bi šla gledat V letu.*

B je lahko tudi vztrajen v svoji zavrnitvi:

- a – *Ne, res ne morem. Na koncert grem.*
- b – *Pa saj ti pravim, da nimam časa ...*
- c – *Ne grem, no.*
- č – *Ma, ne da se mi.*

(Ferbežar 2000: 108–110)

Obstaja še več možnosti govornega vedenja ob povabilu, kot jih je navedenih zgoraj. Kar je hotela avtorica pokazati, je možnost jezikovne izbire, jezikovno variiranje, ki omogoča identifikacijo učečega se z besedilom. Sekvence so kratke in jedrnate, izražajo pa tudi

določene stopnje čustvenosti oz. razpoloženja. Situacija je verjetna, primerna členitev po aktualnosti in uporabljanje členitvenih signalov pa besedilo naredita naravno.

5. DIALOŠKA BESEDILA V DVEH NOVEJŠIH UČBENIKIH ZA ZAČETNO UČENJE SLOVENŠČINE KOT TUJEGA JEZIKA

Po teoretičnem delu in predstavitvi spoznanj Ine Ferbežar ob analizi dialoških besedil (in vaj) v takrat aktualnih učbenikih za učenje slovenščine, se pomikam na svoj del raziskave, ki vključuje analizo dveh novejših učbenikov za začetno učenje slovenščine kot tujega (in drugega) jezika. Analizirala bom dva učbenika za začetnike, in sicer *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo* in *Slovensko besedo v živo 1a*.

Učbenika bom obravnavala posamezno, a na enak način. Zanima me zgradba obeh učbenikov, učni cilji, ki naj bi se ob učenju izpolnili, kakšen je današnji pristop k učenju slovenščine kot tujega jezika, kakšen delež v učbenikih predstavljajo dialoška besedila in vaje in ali je prišlo do izboljšav v smeri celostnega dojetja koncepta dialoga kot dela jezikovne rabe, kjer se sporazumevalni vzorci kažejo kot dejanska odslikava (slovenske) govorne dejanskosti. Pri analizi si bom pomagala tudi z zgoščenkama (oba učbenika imata priloženo zgoščenko s posnetimi dialogi in drugimi besedili).

5.1. Učbenik *A, b, c ...1, 2, 3, gremo*

Zgradba učbenika je natančno predstavljena v uvodu. Začne se z uvodno enoto, sledi osem osrednjih enot, za njimi slovnični dodatek, vsebuje tudi prepise besedil, posnetih na zgoščenci, rešitve vaj, na koncu učbenika pa je vsebinsko kazalo posameznih enot.

Posneto gradivo na zgoščenci predstavlja osnovo za reševanje vaj (npr. dopolnjevanje dialogov), služi pa tudi ponavljanju, memoriranju in vadenju izgovora (npr. besede in sporazumevalni vzorci).

Učbenik je namenjen začetnikom na kratkih tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Analizirala sem tretjo, prenovljeno izdajo iz leta 2008. V uvodu lahko preberemo, da je učbenik »namenjen odraslim, ki se želijo začeti učiti slovenščino **za osnovno vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji v predvidljivih govornih položajih**. Pomagal naj bi pri **vživljanju v slovensko okolje** tako tistim, ki v Sloveniji živijo, kot tistim, ki prihajajo v Slovenijo npr. kot turisti« (*A, B, C ... 1, 2, 3, gremo* 2008: 5). Označila sem tiste dele, za katere se mi zdi, da sodijo na področje dojetja jezika kot sredstva, ki je v prvi vrsti

namenjen komunikaciji. Avtorici Nataša Pirih Svetina in Andreja Ponikvar tako namreč že na začetku izpostavita komunikacijsko metodo poučevanja in predstavita učbenik kot pomoč pri pridobivanju sporazumevalne zmožnosti.

5.1.1. Dialoška besedila v učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo.*

Dialoška besedila predstavljajo velik del učbenika, velikokrat so tudi v obliki dialoških vaj, kjer učeči se vstavljajo manjkajoče besede ali razvrščajo posamezne sekvence dialoga v ustrezen vrsti red. Označena so s posebnimi simboli, na primer s simbolom ušesa, kar pomeni poslušanje, pa s simbolom dveh oseb, ki se pogovarjata, kar pomeni samostojna dialoška vaja. Vsaka enota predstavlja neko tematsko področje. Po prvi uvodni enoti, ker se učeči se spoznavajo s slovensko abecedo in osnovami fonetike, sledijo enote z naslovi: Kako ti je ime?, Živjo. Kako si?, Kaj je to? Kdo je to?, Kaj delaš?, Želite, prosim?, Kam greste v nedeljo?, A te kaj boli?, Mi lahko pomagate, prosim? Že po naslovu teh osmih enot, lahko razpoznamo nek kontekst oz. tematsko polje, na katerem se bo odvijala predstavitev učne snovi. Ina Ferbežar je v magistrski nalogi velikokrat komentirala problem izvzetosti nekega dialoga iz konteksta, vendar pa se, kot bomo videli kasneje, dialoška besedila v tem učbeniku po mojem mnenju ustrezno uvrščajo v kontekst posamezne enote, vedno je namreč jasno, o čem teče beseda. Drugačen pristop k razumevanju dialoga se vidi v nalogi Sporazumevalni vzorci. Ta naloga je del vsake enote, predstavlja pa neke najbolj tipične sporazumevalne vzorce, ki sodijo na področje predstavljene teme.

Eden izmed problemov dialoških besedil v učbenikih za učenje slovenščine v preteklosti je bilo neupoštevanje okoliščinskih dejavnikov, kot so: prostor, čas, družbena vloga soudeležencev v sporazumevanju, sporazumevalna namera, tema, sobesedilo. Ker so enote tematsko razvrščene in že iz njihovih naslovov lahko spoznavamo **okoliščine sporazumevanja**, se mi zdi, da je v tem učbeniku prišlo do izboljšave v tej smeri. Dialogi se mi zdijo pravilno umeščeni.

Spodnja dialoga sodita v drugo enoto z naslovom Živjo. Kako si? Enota je namenjena spoznavanju sporazumevalnih vzorcev, ki jih uporabljamo pri pozdravih, voščilih ipd. Prvi dialog poteka med dvema znancema, ki sta starejša, drugi pa med dvema mladima (to lahko sklepamo po sliki, ki je ob dialogu, in po posnetku na priloženi zgoščenki). Oba dialoga sta namenjena predstavitvi sporazumevalnih vzorcev, kjer je dialog glede na namero udeležencev usmerjen k druženju.

Primer /1/ (A, B, C ... 1, 2, 3, gremo, str. 27)

Ana: Dober dan. Kako ste?

Gospod Novak: Dobra, hvala. Pa vi?

Ana: Zelo dobro, hvala.

Primer /2/ (A, B, C ... 1, 2, 3, gremo, str. 27)

Barbara: O, Primož, živjo.

Primož: Živjo, Barbara.

Barbara: Kako si?

Primož: Dobro, hvala. Pa ti?

Barbara: V redu.

Dobro se mi zdi, da sta predstavljena dva dialoga, pri čemer se v prvem dialogu znajdemo v nekih formalnih okoliščinah, v drugem pa v povsem sproščeni komunikaciji med dvema prijateljema. Učeči se tu lahko seznanijo s situacijo, ki je v slovenskem jezikovnem okolju vsakdanja in pridobi vedenje o tem, kdaj bo nek sporazumevalni vzorec izbral. Uči se strategije, ki jo bo v komunikaciji nekoč uporabljal. Prav tako spozna neko hierarhijo, pri kateri glede na družbeno vlogo soudeležencev pride do izkazovanja spoštovanja v zato potrebnih situacijah.

Zaradi zgradbe učbenika, ki temelji na predstavitvi osnovnih sporazumevalnih okoliščin v slovenskem jezikovnem okolju, pri analizi nisem zasledila še enega problema, ki ga v magistrski nalogi navaja Ina Ferbežar, to je **problem umetno ustvarjenih situacij**, ki vplivajo na to, da nek dialog deluje **pootročeno, neverjetno in nenaravno**. Večina dialogov je posnetih, sicer so simulirani, ampak ne delujejo nenaravno. Umeščeni so v kontekst posamezne enote. Dobro in zanimivo se mi zdi to, da je več dialogov v veliko enotah (npr. v enoti Kam greste v nedeljo?) posnetih s šumom, tako lahko pri dialogu, ki se odvija na železniški ali avtobusni postaji, v ozadju slišimo vlake, avtomobile, momljanje ljudi ipd. Vse to učečega se spominja na dejansko jezikovno okolje, kjer bo moral oz. si želi nekoč uporabiti svoje jezikovno znanje.

Iz umetno ustvarjenih situacij v starejših učbenikih za učenje slovenščine kot tujega jezika, je izhajal tudi problem osebne identifikacije. Ker so dialogi predstavljali neko okoliščino, ki je učečim se tuja (npr. postavljeni so v vlogo prodajalke), so delovali neresnično, učeči se v njih

v resnici ni razpoznaval nekih družbenih vlog, s katerimi bi se lahko identificiral. Mislim, da je v učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo osebna identifikacija* učečega se s tematiko in družbeno vlogo v dialogu omogočena. Vsak od nas (v Slovenji ali v drugih državah) je bil kdaj že stranka v banki ali trgovini, prav tako smo se že nešteto krat znašli v vlogi nekoga, ki nekam potuje in potrebuje karto za avtobus ali vlak, na žalost smo bili že vsi najbrž tudi pacienti pri zdravniku ali zobozdravniku in vse to so vloge, ki so v dialogih predstavljene. Na začetni stopnji učenja jezika je pomembno, da se učečemu se ponudijo vloge, ki jih lahko prevzema, se z njimi poistoveti in hkrati osvaja sporazumevalne vzorce, ki mu bodo prišli prav, ko bo svoje znanje enkrat uporabil zunaj jezikovnega razreda. Spodaj navajam dva dialoga, kjer menim, da se učeči se lahko razpozna v eni od dveh družbenih vlog.

Primer /3/ (*A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*, str. 73)

Na železniški postaji.

Dialog bolj verjeten dela tudi avdio posnetek, kjer lahko slišimo zvoke vlaka, piske obvestil, momljanje ljudi ipd.

A: Oprostite, od kod gre vlak za Celje?

B: S tira številka 5.

A: Hvala

Primer /4/ (*A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*, str. 86)

Dialog v obliki dialoške vaje, kjer učeči se po poslušanju posnetka vstavijo manjkajočo besedo.

A: Kako si?

B: Še kar. Malo sem utrujena

A: Pojdi spat.

V prvem primeru smo lahko potniki, ki nekoga vprašamo za informacijo o odhodu vlaka, v drugem pa se znajdemo npr. v prijateljskem pogovoru, kjer je eden od prijateljev utrujen, drugi pa mu prijateljsko svetuje počitek.

V obravnavani magistrski nalogi je izpostavljena še ena negativna lastnost dialoških besedil učbenikov za učenje slovenščine, ki pa je povezana tudi z zgoraj omenjeno osebno identifikacijo, in sicer **možnost jezikovnega variiranja**, ki je v teh učbenikih skorajda ne

zasledimo. Ob zavedanju, da ima vsak posameznik drugačne namere, ki jih želi v sporazumevanju uresničiti, bi bilo potrebno ob določeni sekvenci dialoga ponuditi več možnosti odziva, saj bi tako lahko omogočili učečemu se, da se z namero soudeleženca identificira in sporazumevalni vzorec spozna za uresničljivega v resničnem sporazumevalnem okolju. Menim, da je v *A, B, C ... 1. 2. 3. gremo* jezikovno variiranje omogočeno predvsem v dialoških vajah.

Dober primer /4/ za to najdemo v enoti *Kaj delaš?*, kjer se navodilo glasi: »Vprašajte prijatelja in označite, kaj dela vedno, ponavadi, včasih, nikoli.« (*A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*, str. 51). Če se spomnimo ravni interakcije v jezikovnem razredu, gre tu za pravo komunikacijo v tujem jeziku, kot dela notranje neodvisne interakcije v razredu, ki naj bi bila najbližje komunikaciji v realnem jezikovnem okolju. Prav tu naj bi učeči se najbolj pridobival svojo dialoško zmožnost v pravem pomenu besede. Po navodilu naloge sledijo pobude v obliki vprašanj: »A zjutraj zgodaj vstaneš?, A greš zvečer pozno spat?, A ješ zajtrk?, A gledaš popoldne televizijo?, A bereš v postelji?, A greš sam/a v kino?, A greš sam/a v restavracijo?« (prav tam). Gre torej za neke vsakdanje aktivnosti, ki pa jih posamezniki različno preživljamo, zato se mi zdi dobro, da je v obliki odziva ponujenih več možnosti (vedno, ponavadi, včasih, nikoli), med katerimi soudeleženec lahko izbira.

Še en podoben primer najdemo v enoti *A te kaj boli?*. Tu je odziv ponujen na tak način, kot ga je predlagala Ina Ferbežar v zgornji ponazoritvi dialoga *Povabilo v kino*, le da ne omogoča nadaljnega razvoja, ampak predstavlja možnost za uresničitev štirih dialoških enot.

Primer /5/ (*A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*, str. 86)

A: A imaš vročino/gripo/alergijo?

B: (izbere eno izmed možnosti)

- *a – Ja, imam.*
- *b – Ne, nimam.*
- *c – Mislím, da ne*
- *č – Ne vem.*

Soudeležencu je torej omogočeno, da izbira med več možnostmi, kar mu omogoča, da spozna več načinov za širjenje dialoške in s tem tudi sporazumevalne zmožnosti, kar pa je cilj jezikovnega pouka, kjer sodeluje.

Za konec se ustavimo še pri problemu dolžine dialoških besedil. V magistrski nalogi avtorica izpostavlja ta problem kot enega najbolj pogostih v takratnih učbenikih za učenje slovenščine

kot tujega jezika. **Dolžina dialoških besedil** je bila velikokrat prevelika, tako so bila besedila za začetnike preveč zahtevna in velikokrat nerazumljiva. V učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo* tega problema nisem zasledila, vsa dialoška besedila (tudi dialoške vaje), se mi zdijo primerno dolga, večinoma sestavljena iz ene dialoške enote (iz pobude in odziva). To je predvsem vidno v nalogi Sporazumevalni vzorci, ki je na začetku vseh enot. Tam so vzorci kratki in reprezentativni, povezani so namreč s tematiko posamezne enote. Večinoma celo vsebujejo le eno sekvenco dialoga (npr. Zebe me., Rad bi odprl račun. itn.). Opazila sem malo daljše dialoge pri spoznavanju in predstavljanju, kar pa se mi zdi normalno, saj če nekoga spoznamo, želimo izvedeti čim več o njem. Dialogi postajajo daljši tudi čez sam učbenik, tako so v zadnji enoti Mi lahko pomagate, prosim? večinoma sestavljeni iz štirih dialoških sekvenc, kar pa je v skladu s pričakovanimi cilji jezikovnega pouka, saj učeči se pred tem pospešeno razvija svojo dialoško zmožnost v slovenščini.

Pokazalo se je, da je v učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo* prišlo do mnogih izboljšav v prid razvijanju dialoške (in s tem sporazumevalne) zmožnosti v slovenščini. Vse probleme, ki jih je Ina Ferbežar izpostavila kot moteče v učbenikih za učenje slovenščine kot tujega jezika, sem jaz po svoji analizi novejšega učbenika lahko ovrгла. Menim, da učbenik dobro predstavlja posamezne sporazumevalne vzorce v slovenščini in s tem kaže na slovensko sporazumevalno vsakdanjost. Avdio posnetki dialogov so sicer simulirani, a to ni moteče. Raznoverstnost soudeležencev (predvsem pohvalno se mi zdi to, da so kot govorca posneli tudi dejanskega tujega govorca slovenščine) in šumi, ki pričajo na nek realni prostor, ustvarijo nek nabor dialogov, ki so za učeče se zelo koristni. Če Ina Ferbežar govorila o dialoških besedilih v preteklosti kot o priložnosti za vadenje slovničnih struktur in besedišča, lahko povem, da se v učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo* slovnica in besedišče učita ob sporazumevalnih vzorcih. Poudarek je na komunikaciji, na pridobljeni zmožnosti nekoga, da v njej uresniči svoje namere.

5.2. Učbenik *Slovenska beseda v živo 1a*

Učbenik je nastal po prenovi učbenika *Slovenska beseda v živo* iz leta 1998 (ta učbenik je v magistrski nalogi obravnavala Ina Ferbežar in mu med vsemi drugimi učbeniki priznavala največjo uspešnost glede uporabe dialoških besedil). Je usklajen z »dokumentom Skupni evropski jezikovni okvir in obsega stopnji znanja A0–A1 (del 1a) in A1–A2 (del 1b)« (*Slovenska beseda v živo 1a* 2012: 3). Obstajata torej dva zaporedna učbenika, ki obsegata različne ravni znanja, jaz bom analizirala prvega. Ta učbenik je namenjen »tujim odraslim udeležencem tečajev ali študentom slovenščine, ki želijo postati osnovni uporabniki

slovenskega jezika in doseči stopnjo znanja vstopna raven (A1)« (prav tam). Ko učeči se predelajo ta učbenik »so **spodobni osnovnih družabnih pogovorov, znajdejo se v slovenskem prostoru in ustrezno odreagirajo, če ne razumejo dobro**« (prav tam). Tudi pri tem učbeniku že v uvodu spoznamo komunikacijsko metodo in poudarek na pridobljeni dialoški (sporazumevalni) zmožnosti. Učbenik je sestavljen iz uvoda, sledi devet osrednjih enot, na koncu pa vsebuje še slovnične preglednice, seznam glagolov, zapise govornih besedil (iz priložene zgoščenke) in podrobno kazalo. Učbenik vsebuje tudi zgoščenko s posnetimi besedili.

Enote nosijo naslove: Dober dan!, Razumem, ne razumem ..., Moja ulica, Mmm ... kava!, Danes je moj dan, Družinski album, Kariera ali ...?, Tukaj sem doma, V prostem času. Naslovi so zelo zanimivi, morda malo bolj ekspresivni kot pri učbeniku *A. B. C ...1, 2, 3, gremo*. Zgradba vseh enot je enaka in v uvodu podrobno opisana. Enota se začne z motivacijsko dejavnostjo, ki učečega se pritegne, ta dejavnost napove tudi temo enote. Sledijo besedila, ki so kratka in preprosta, velik del predstavljajo dialogi, vmes pa se pojavijo tudi poenostavljena avtentična besedila. Tudi ta učbenik vsebuje sporazumevalne vzorce, ki pa so zapisani v okvirčkih zraven besedil. Stran z nalogo Besedni zaklad učeče se seznanja z novimi besedami, sporazumevalnimi vzorci oz. jezikovnimi funkcijami, ki so povezani s posamezno temo enote. V nadaljevanju vsake enote se pojavi razlaga slovnice, ki je tudi povezana s temo posamezne enote in od učečega se zahteva aktivno sodelovanje pri različnih slovničnih vajah, sledi rubrika Izgovor, čisto na koncu pa sledi zadnja stran enote z naslovom Iz življenja, ki je še posebej zanimiva. Vsebuje namreč avtentična besedila iz najrazličnejših zvrsti jezikovnega sporazumevanja, tako lahko najdemo različne statistične podatke, ki se tičejo življenja v Sloveniji, razne ankete, zapise iz forumov itn. (*Slovenska beseda v živo 1a* 2012: 3–4).

Že po prebranem uvodu in po prvem preletu učbenika lahko vidimo, da je napolnjen z različnimi metodičnimi dejavnostmi, ki so namenjene pridobivanju sporazumevalne zmožnosti. V nadaljevanju pa se spet osredotočimo na dialoška besedila in dialoške vaje kot na metodični dejavnosti v obravnavanem učbeniku.

5.2.1. Dialoška besedila v učbeniku *Slovenska beseda v živo 1a*

Dialoška besedila in vaje so osrednji del vseh enot v tem učbeniku. So različno strukturirana, lahko so del ilustracij, kjer dialog razberemo iz oblačkov z besedilom nad posamezno osebo, ki v pogovoru sodeluje, veliko dialogov je posnetih, ti lahko prikazujejo že napisan dialog ali pa učečega se pozivajo, da npr. dopolni manjkajočo besedo ali uredi zaporedje nekega

pogovora v dialoških vajah. K sporazumevanju kličejo že uvodne motivacijske strani vsake enote, ki učeče se pozivajo k diskusiji, dobro se mi zdi, da je vsako navodilo prevedeno tudi v angleščino. Primer takšne pobude, ki naj bi aktiviral učeče se k tisti »**pravi komunikaciji**« navajam spodaj.

Primer /6/ (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 5)

Katere slovenske besede za države še poznate?

Katera slovenska mesta še poznate?

Kje živijo Slovenci?

Kako pozdravite v svojem jeziku?

Ta vprašanja zasledimo v prvi enoti Dober dan!. Tu se učeči se spoznajo s tipičnimi sporazumevalnimi vzorci za predstavljanje in spoznavanje.. Sicer v zgornjem primeru ne gre za tipično (zapisano) obliko dialoga, a odziv se pričakuje. Odziv je v domeni učečega se, ki postane soudeleženec v dialogu, katerega najbrž začne učitelj. Odgovori so seveda odvisni od posameznikov. Vprašanja so takšna, da posežejo na »slovensko« tematiko (prva tri), zadnje vprašanje pa zahteva odgovor, ki je neposredno povezan z učečim se. Tako zastavljena vprašanja zahtevajo realne odgovore, zato sem (pričakovane) dialoge prepoznala kot **naravne**, zdi pa se mi tudi, da omogočajo veliko mero **osebne identifikacije**.

Učbenik je zelo interaktiven, pri vsaki enoti nas najprej uvede v neko temo in s tem že oriše neke **sporazumevalne okoliščine**, ki bodo pri posamezni temi izstopale. Ker so dialoška besedila povezana s tematiko posameznih enot (tudi v učbeniku *A, B, C ... 1, 2, 3. gremo*), **problema umetno ustvarjenih situacij** in iztrganosti nekega besedila iz konteksta nisem opazila. Učeči se skozi posamezne dejavnosti spoznavajo za njih tipične sporazumevalne vzorce. Za dialoška besedila se zdi, da so v te določene okoliščine sporazumevanja dobro umeščena. Pri enoti Mmm ... kava! lahko že iz naslova razberemo, da bodo besedila umeščena v kontekst kavarne, restavracije, napitkov itn. Fotografije ljudi in oblački z besedilom že na prvi strani ponujajo neke sporazumevalne vzorce, ki se v teh okoliščinah uporabljajo. Okoliščine nakazujejo tudi šumi pri posnetkih nekaterih dialogov, tako je spodnji dialog simulira situacijo v kavarni, kjer gre za sproščeno vzdušje. Na posnetku v ozadju slišimo glasbo in druge ljudi v kavarni.

Primer /7/ (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 42)

Natakar: Dober dan. Želite, prosim?

Rok: Kavo in vodo, prosim.

Natakar: Mineralno ali navadno vodo?

Rok: Vodo iz pipe.

Natakar: Dobro. In vi?

Josh: Jaz bom pivo in sendvič.

Natakar: Aha. Je to vse?

Rok: Ne. Jaz bom tudi sendvič.

Natakar: Tako: dva sendviča, kava, voda in pivo.

Dialog se razvije še naprej, ko natakar prinese naročilo in ob plačilu računa, tako zaobjame cel dogodek v kavarni. Dobro se mi zdi, da je eden od udeležencev pogovora že znan, to je Josh, ki ga spoznamo v eni izmed prejšnjih enot kot udeleženca pouka slovenščine. Eden že od prej izpostavljenih problemov dialoških besedil je bila **dolžina dialoških besedil**. Ina Ferbežar meni, da bi morali biti ta karseda kratka in razumljiva. Zgornji dialog res ni kratek, a menim da je **verjeten**, saj predstavlja tipično situacijo slovenskega vsakdana. Dialog prepoznam kot običajen v kavarni, kjer nekdo nekaj naroča, morda bi ga lahko še podaljšali, saj ob naročilu sendviča običajno vprašamo še, kakšne vrste sendvičev imajo, enako velja tudi za pivo. Menim, da dolžina dialoga zato ni moteča, saj učečega se spozna s slovenskim vsakdanom, prav tako ga seznanja s posameznimi družbenimi vlogami, kar mu omogoča osebno identifikacijo (stranka v kavarni), v besedilu pa lahko zazna tudi stopnjo formalnosti (vikanje). Besedilo vsebuje tudi členitveni signal »aha«, kar besedilo naredi bolj naravno in prepoznavno kot del govorne komunikacije.

Ina Ferbežar je kot problem dialoških besedil izpostavila tudi **zanemarjanje čustvenosti in ekspresivnosti**, kar pa je povezano tudi s **problemom vljudnosti** v teh besedilih. Vsi ti elementi so del sporazumevalnega okolja, v katerem živimo. Sporazumevamo se tudi o takih stvareh, ki v nas vzbudijo določena čustva, ki jih nato skozi jezik posredujemo našim soudeležencem v komunikaciji. V učbeniku sem zaznala dialog, ki je malo bolj ekspresiven in ga navajam spodaj.

Primer /8/ (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 66)

Špela: Tam je Jan. A ga poznaš?

Manca: Ja, poznam ga že dolgo.

Špela: Kakšen dober tip!

Manca: Pravijo, da ima dobro službo.

Špela: Ja, res je. Kako lepe oči ima!

Manca: A veš da ima psa? Včasih ga vidim, ko se sprehaja v parku.

Gre za dialog med dvema mladima ženskama, kar lahko prepoznamo po sliki ob besedilu. Okolje, kjer se dialog razvija, je nek bar, o tem pričajo šumi na posnetku. Vse to dela dialog bolj verjeten. Okoliščine razpoznamo kot verjetne in za slovenski prostor neobičajne. Ekspresivnost izražajo ločila (klicaj) in besedna zveza »kakšen dober tip«. Učeči se skozi dialog razbere situacijo, za katero menim, da jo lahko dobro pozna, saj lahko v večini držav in kultur naletimo na dve prijateljici (ali prijatelja), ki klepetata o kakšni simpatiji.

Zgornji dialog je bližje mlajšim uporabnikom slovenščine kot tujega jezika. Dobro se mi zdi, da je uporabljen element pogovornega jezika (kakšen dober tip), saj sem že velikokrat prišla v stik z mladimi, ki so obiskovali tečaje slovenščine kot drugega/tujega jezika in jih je večinoma zanimala ravno ta plat jezika. Problem nastane ob razslojenosti zvrsti slovenskega knjižnega jezika. Seveda je nujno, da je v učbenikih za slovenščino kot tuji jezik uporabljena najvišja zvrst jezika, to je knjižni (zborni ali pogovorni) jezik, vendar menim, da bi lahko v učbenike vključili dialoška besedila in vaje za ponazoritev še kakšne druge zvrsti slovenskega jezika. Tu mislim predvsem na pogovorni jezik, kot ga slišimo zunaj na ulici. Besedila bi bila jasno zvrstno označena, jasno bi bilo, da je neko besedilo npr. napisano v slengu. Menim, da bi tako lahko še bolj razvili dialoško sposobnost posameznikov, predvsem mladih. Ti želijo ponavadi s slovensko govorečimi mladimi v komunikaciji vzpostaviti nek stik, s slengom pa je to veliko lažje, saj ta povezuje mlade kot posebno družbeno skupino. Problemi nastanejo ob zapisu teh besedil, saj so v prvi vrsti namenjena govorni komunikaciji in kot taka zelo spremenljiva.

Po zgornjem premisleku bi iz učbenika *Slovenska beseda 1a* izpostavila rubrike Iz življenja. Rubrike se mi zdijo zelo koristne, saj učeče se spoznavajo s slovensko statistiko, kulturo, geografijo, humorjem, skratka s slovenskim vsakdanom. Dialoških besedil sicer ne vsebujejo veliko, vendar menim, da so lahko odličen povod za diskusijo v razredu, kjer bi po ravneh komunikacije znova naleteli na pravo komunikacijo, kot tisto, ki naj bi najbolj vplivala na uspešno pridobljeno dialoško (sporazumevalno) zmožnost posameznikov. Kot dialoška besedila pa lahko iz teh rubrik izpostavljam izvlečke iz forumov. Ta oblika virtualne komunikacije je prav tako del sodobne slovenske sporazumevalne skupnosti, prav iz teh izvlečkov pa lahko razberemo tudi elemente pogovornega jezika ter za mlade zanimivega slenga.

V sporazumevanju pa vedno ne naletimo na uspešen odziv, včasih komunikacija sploh ne steče. To je zaradi različnih vzrokov, velikokrat kateri od soudeležencev sploh ni pripravljen nanjo, lahko pa pride tudi v napakah pri prenosniku. Tudi to je del sporazumevalne dejanskosti in neupoštevanje tega Ina Ferbežar v magistrski nalogi izpostavlja kot še en problem dialoških besedil. V učbeniku *Slovenska beseda v živo 1a* pa sem enega takšnih neuspešnih poskusov sporazumevanja našla v enoti Kariera ali ...?

Primer /9/ (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 81)

Tajnica: Halo? Ne slišim vas.

/Številka trenutno ni dosegljiva. Prosimo pokličite pozneje./

Prišlo je do napake v procesu sporazumevanja. Posnet dialog na zgoščenci deluje realno (pogovor poteka po telefonu, prekinitev pogovora zaznamuje avtomatsko sporočilo). Besedilo se mi zdi dobro predvsem zato, ker je za slovensko sporazumevalno okolje verjetno.

Nazadnje naj se dotaknem še problema **možnosti jezikovega variiranja** oz možnosti jezikovne izbire. Pokazalo se je, da je prav tako kot v prejšnjem obravnavanem učbeniku, tudi tukaj ta omogočena predvsem v dialoških vajah. Ker je učbenik naravnano izredno interaktivno, menim, da lahko učeči se izražajo različne možnosti odziva tudi pri poizvedovalnih dejavnostih, ki pa v tem učbeniku nimajo oblike tipičnega dialoškega besedila. Tu gre predvsem za vprašanja, ki pri učečih se poizvedujejo po njihovem znanju, mišljenju oz. izkušnjah ob določeni temi (primer /6/). Veliko je tudi nalog za dopolnjevanje, kjer posameznik napiše, kaj on počne oz. izbira ob določeni aktivnosti. Učeči se tako sam soustvarja nek dialog, ki je posledica njegovih lastnih jezikovnih izbir.

Ena izmed dialoških vaj, ki omogoča jezikovno izbiro, je vaja, kjer navodilo sporoča, naj učeči se vprašajo svoje sošolce, kako pogosto: berejo horoskop, dolgo spijo, jejo zajtrk, pijejo kavo, kuhajo kosilo, delajo domačo nalogo, igrajo nogomet, poslušajo glasbo, gledajo televizijo, pišejo e-pošto. Soudeleženelec ima možnost, da odgovori z: vsak dan, vsak teden, včasih, nikoli. (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 58). Vaje, ki omogočajo jezikovno variiranje, so tudi diskusijske vaje, npr. naloga Pogovarjajte se: *Ali je kava draga ali poceni?* (priložen je cenik pijač), ki od udeležencev pouka zahtevajo neposredno vključenost v dialog. (*Slovenska beseda v živo 1a*, str. 42) Videli smo, da vse te metodološke dejavnosti, pa naj imajo tipično obliko dialoga ali ne, v resnici omogočajo jezikovno izbiro posameznika in s tem razvijajo njegovo dialoško zmožnost v najbolj uspešni smeri, saj od njega zahtevajo, da je del prave

komunikacije. Tako lahko osvoji različne strategije, ki mu bodo koristile, ko bo vstopil v resnično slovensko sporazumevalno okolje.

Za učbenik *Slovenska beseda v živo 1a* lahko rečemo, da se je (prav tako kot *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*) pri dialoških besedilih in vajah izkazal izredno komunikacijsko naravn. Dialoška besedila delujejo naravno, verjetno in so uspešno vključena v določeno tematiko kot reprezentativni sporazumevalni vzorci neke verjetne sporazumevalne situacije. Posnetki besedil vsebujejo tudi zvoke, ki dodatno kažejo na realne prostore slovenske sporazumevalne skupnosti (zvoki vlaka na železniški postaji, vrvež na ulici ipd.). Izpostavila bi uvodno stran vsake enote, ki učeče se s poizvedovalnimi dejavnostmi stimulira, da že na začetku samostojno sodelujejo v izražanju svojih mnenj, izkušenj, znanja, kar pa utegne povzročiti probleme, saj čisto na začetku v slovenščini tega še niso sposobni narediti. Ampak ta vprašanja so prevedena tudi v angleščino, učeči se jih tako lahko razumejo, da odgovorijo v slovenščini, pa jim na začetku lahko pomaga učitelj. Koristne se mi zdijo rubrike *Iz življenja*, ki učeče se spoznavajo s slovenskim vsakdanom in jim omogočajo majhen ekskurz v druge zvrsti slovenskega jezika. Negativne lastnosti kot so neupoštevanje sporazumevalnih okoliščin, pootročenost, neverjetnost, nenaravnost dialoških besedil, onemogočena osebna identifikacija idr., v učbeniku nisem zasledila. Menim, da je razvijanje dialoške zmožnosti v učbeniku uspešno omogočeno. To posamezniki pridobivajo skozi različne metodološke dejavnosti, ki pa niso vedno v tipični obliki dialoga, a od posameznika zahtevajo neposredno soustvarjanje le-tega. To pa je v skladu z mišljenjem Ine Ferbežar in tudi mojim mišljenjem o dialogu kot o ustvarjalnem procesu. Le v takem razumevanju dialoga in jezika pa se lahko uresniči glavni cilj komunikacijsko zasnovanega pouka, ki pa je pridobljena sporazumevalna zmožnost, ki jo bo posameznik uresničil v realnem sporazumevalnem okolju.

6. ZAKLJUČEK

Moja naloga je bila analiza dialoških besedil v dveh novejših učbenikih za začetno učenje slovenščine kot tujega jezika. Za metodološko izhodišče sem uporabila magistrsko nalogo Ine Ferbežar z naslovom *Dialog pri pouku slovenščine kot tujega jezika*. Avtorica dialog podrobno obravnava s teoretične in s praktične plati. V prvem delu diplomske naloge sem se naslonila na njene opise dialoga kot jezikovnega pojava, v drugem delu pa sem analizirala dialoška besedila v dveh novejših učbenikih za začetno učenje slovenščine kot tujega jezika. Zanimalo me je, če se v novejših učbenikih za začetno učenje slovenščine kot tujega jezika kažejo isti problemi dialoških besedil, kot so se kazali Ine Ferbežar ob analizi učbenikov, nastalih med leti 1972 in 1998. Danes pri pouku slovenščine kot tujega jezika prevladuje komunikacijska metoda poučevanja, katere cilj je razvita sporazumevalna zmožnost. Oba učbenika, ki sem ju analizirala, tej metodi sledita. Prav to je tudi razlog, da je prišlo do izboljšave dialoških besedil (in vaj), saj se jezik v prvi vrsti dojema kot sporazumevalno sredstvo. Menim, da je razvijanje dialoške zmožnosti v obeh učbenikih omogočeno, kar je posledica dojetja dialoga kot ustvarjalnega procesa. Poudarek je na situacijah, ki so v slovenskem okolju verjetne in naravne. Tako učeči se spoznava sporazumevalne vzorce, ki so tipični za neke sporazumevalne situacije v slovenski sporazumevalni skupnosti. Posamezniku so ponujene različne izbire odziva v dialogu, kar priča o možnosti jezikovnega variiranja. Veliko nalog poseže v notranjo neodvisno strukturo interakcije, kjer se odvija prava komunikacija. Prav ta pa naj bi najbolj razvijala dialoško zmožnost učečega se. Poleg dialoških besedil in vaj oba učbenika vsebujeta še mnogo drugih metodičnih dejavnosti, ki so naravnane izredno interaktivno. Čeprav nimajo tipične oblike dialoškega besedila, lahko nekatere izmed njih umestimo na področje prave komunikacije, saj učečega se vodijo v samostojno soustvarjanje besedila. Oba učbenika vsebujeta zgoščenki s posnetimi dialogi. Čeprav gre za simulirane pogovore, ti vseeno delujejo naravno. Predstavljajo različne sporazumevalne situacije, ki so za slovenski prostor verjetne in vsakdanje. V preteklosti so bila dialoška besedila velikokrat le priložnost za utrjevanje slovnice in učenje novih besed, v sodobnih učbenikih slovenščine kot tujega jezika pa tega ne opazimo. Slovnica je vpeta v tematiko posamezne enote, tako se je ne uči »na suho«, ampak skozi nek kontekst. Oba učbenika sledita komunikacijski metodi poučevanja, zato so metodične dejavnosti v obeh namenjene doseganju in razvijanju sporazumevalne zmožnosti. Razlikujeta se v razporejanju posameznih dejavnosti. Tako je npr. v učbeniku *A, B, C ...1, 2, 3, gremo* slovnica razložena ob posameznih vajah in nato zbrana še na koncu učbenika v slovničnem dodatku, v *Slovenski*

besedi v živo 1a pa je slovnica razložena na koncu vsake enote, a je vseeno ponazorjena s primeri, ki vsebujejo tipične sporazumevalne vzorce. Oba učbenika vsebujeta ogromno slikovnega materiala, ki velikokrat pomaga orisati situacijo, v kateri se nek dialog odvija. Zanimive in poučne se mi zdijo rubrike Iz življenja, ki jih najdemo v *Slovenski besedi v živo 1a*, saj učeče se seznanijo s slovenskim vsakdanom, vsebujejo pa tudi izpise iz slovenskih forumov, ki omogočajo tudi majhen ekskurz v druge zvrsti slovenskega jezika. Ob primerjavi analize dialoških besedil v starejših učbenikih za začetno učenje slovenščine, ki jo je izvedla Ina Ferbežar in moje analize, se je pokazalo, da je prišlo do izboljšave. Razlog za to pa lahko najdemo v drugačnem pristopu k poučevanju slovenščine kot tujega jezika. V komunikacijski metodi je v ospredju jezik kot sredstvo sporazumevanja, kjer dialog kot reprezentativna oblika tega sporazumevanja ohranja svojo funkcijo in lastnosti.

7. POVZETEK

V diplomski nalogi sem posegla na področje poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika. Moje raziskovanje je potekalo ob naslonitvi na metodološka izhodišča in spoznanja Ine Ferbežar. V njeni magistrski nalogi *Dialog pri pouku slovenščine kot tujega jezika* najdemo mnoge teoretične zamejitve dialoga kot jezikovnega pojava, jaz sem se pri svoji analizi osredotočila predvsem na lastnosti dialoških besedil. Ina Ferbežar v nalogi navaja mnoge probleme, ki so nastajali ob vključitvi tovrstnih besedil v učbenike za učenje slovenščine kot tujega jezika za začetnike. Problemi izvirajo iz napačnega razumevanja dialoga, velikokrat so se dialoška besedila (in vaje) uporabljala za utrjevanje slovnice in spoznavanje novega besedišča, zanemarjala pa se je njihova prvinska funkcija, ki je sporazumevanje samo. Analiza dveh novejših učbenikov za slovenščino kot tuji jezik pa je pokazala, da danes temu ni več tako. Dialoška besedila danes so reprezentativna odslikava sporazumevalnih okoliščin, kot se pojavljajo v slovenskem jezikovnem okolju. Učeči se skozi enote, ki so tematsko obarvane, pridobivajo in širijo dialoško (sporazumevalno) zmožnost. Prav to pa je tudi cilj komunikacijskega modela poučevanja tujega jezika.

8. VIRI IN LITERATURA

8.1. Viri

Markovič, A. in drugi, 2012: *Slovenska beseda v živo 1a*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Pirih Svetina, N., Ponikvar, A., 2008: *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

8.2. Literatura

Ferbežar, I., 2003: Dialog med ciljem in metodo. *Jezik in slovstvo*, letnik 48, št. 1, str. 31–44.

Ferbežar, I., 2000: *Dialog pri pouku slovenščine kot tujega jezika*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Kranjc, S., 1997: Govorjeni diskurz. *Jezik in slovstvo* 1996/97, št. 7, str. 307–319.

Kunst-Gnamuš, O., 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: DZS.

Pirih Svetina, N., 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Založba Izolit.

Zemljarič Miklavčič, J., 1999: Slovenščina kot drugi/tuji jezik: zgodovina (Od začetkov do 1850). *Slavistična revija*, št. 2, str. 245–260.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo, ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Celje, 20. avgusta 2013

Martina Toplišek